

УДК 336.7

Сучасні тенденції формування ресурсної бази банків

Марія Степанівна Алілуйко,
аспірант
Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ)

Анотація. Проаналізовано динаміку і структуру ресурсної бази банків України. Досліджено сучасний стан основних джерел формування ресурсної бази банківського сектору України. Визначено основні сучасні тенденції змін у структурі ресурсної бази банків України в посткризовий період.

Ключові слова: ресурсна база банку, джерела формування ресурсної бази банківського сектору, банківська система.

Достатня за обсягом і належним чином збалансована ресурсна база банків є важливою передумовою їхньої прибутковості. Фінансова криза, яка розпочалася в Україні 2008 року, поставила перед банками низку проблем, таких як: масове вилучення депозитів, зниження довіри до банківської системи, нестабільність валютних курсів. Сьогодні беззаперечним є той факт, що сучасний стан розвитку вітчизняної економіки характеризується підвищенням вимог до банківської системи. Тому одним із першочергових завдань економічної політики держави є збереження стабільності банківської системи і запобігання банкрутству банків.

На даний час діяльність вітчизняних банків здійснюється у непростих умовах. Їм досить складно вирішувати питання зростання ресурсної бази, оскільки на формування ресурсів негативно впливають кризові явища у світовій економіці і фінансово-кредитній сфері.

Структура ресурсів банку визначає його політику у формуванні ресурсів [1]. Розглядаючи напрями ресурсної політики банку, слід зазначити, що вони пов'язані з акумуляцією банківських пасивів (депози-

тив, запозичених та власних коштів) і трансформацією цих пасивів у кредити й інвестиції.

З'ясування динаміки формування ресурсної бази, її складу і структурних зрушень є актуальним і важливим етапом для розробки та прийняття управлінських рішень. Досить актуальним залишається дослідження відмінностей складу ресурсної бази в різних групах банків (за класифікацією НБУ); ступінь монополізації ринку банківських ресурсів; виявлення особливостей складу ресурсної бази, у тому числі диференційовано за групами банків.

Метою статті є дослідження особливостей формування фінансових ресурсів банків в умовах посткризового їх розвитку, динаміки розвитку ресурсної бази банків та змін у її структурі, виявлення сучасних тенденцій розвитку ресурсної бази комерційних банків і перспектив її зростання.

Розглянемо динаміку пасивів банківської системи України станом на 01.07.2011–2013 рр. (рис. 1). Згідно з принципами бухгалтерського обліку в банках їхні фінансові ресурси поділяють на зобов'язання і власний капітал. Власне за таким критерієм і публікуються дані про діяльність банків України [2].

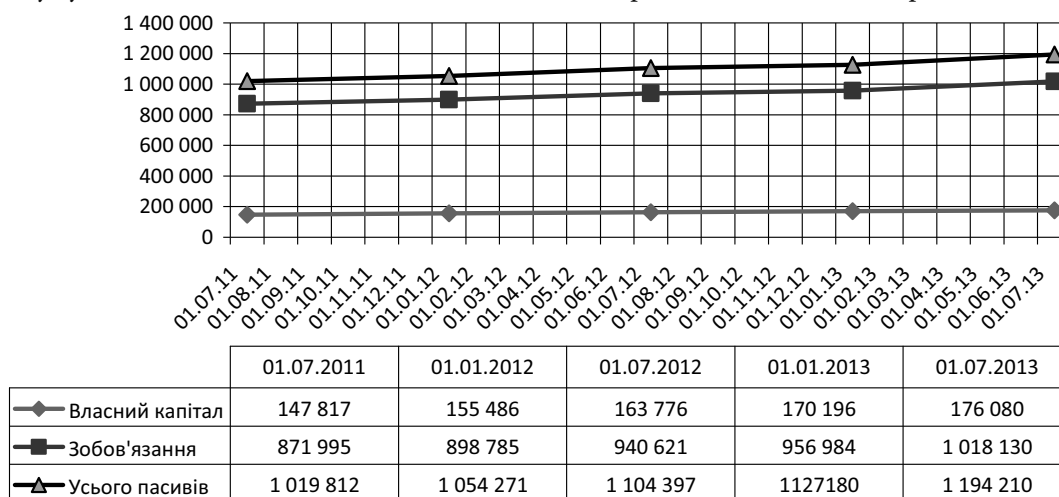

Рис. 1. Динаміка основних складових банківських ресурсів упродовж 2011–2013 років [2]

Наведені на рис. 1 дані свідчать про зростання обсягів ресурсної бази банків України: від 1 019,8 млрд грн станом на 01.07.2011 до 1 194,2 млрд грн станом на 01.07.2013.

Абсолютний приріст обсягу ресурсної бази вітчизняних банків за перше півріччя 2013-го становив 67,0 млрд грн. Темп зростання ресурсної бази станом на 01.07.2013 порівняно з 01.07.2011 – 117,1%. Отже,

головним джерелом формування ресурсної бази комерційних банків є їхні зобов'язання, які становлять у середньому 85% загального обсягу ресурсів, що загалом відповідає світовій банківській практиці.

Важливу роль в ефективній діяльності комерційного банку відіграють власні ресурси, насамперед власний капітал, який використовується для захисту вкладників і кредиторів, для покриття збитків від банківських операцій. Роль власних ресурсів у діяльності банків визначається і тим, що за їх рахунок фінансується придбання будівель, меблів, організаційної техніки тощо [3].

Проведений аналіз основних показників діяльності банків України засвідчив, що їхній власний капітал упродовж 2008–2013 (перше півріччя) років зріс на 56 139 тис. грн, тоді як зобов'язання банків зросли на 179 413 тис. грн, а пасиви загалом збільшилися на 235 552 тис. грн. Стосовно власного капіталу банків, то його частка в пасивах є майже сталою і в досліджуваному періоді була в межах 14–15%.

Аналіз динаміки власного капіталу за групами банків показав, що найвищі темпи нарощення власного капіталу характерні для групи середніх банків – 160,6%, найнижчі – для групи найбільших банків

(11,2%). За перше півріччя 2013-го усі групи банків збільшили власний капітал, при цьому найбільше зростання відбулося у групі найбільших банків, де приріст власного капіталу за 1-ше півріччя становив 5 884 млн грн, група середніх банків збільшила власний капітал на 1 566 млн грн, група малих банків – на 1 382 млн грн. Водночас група великих банків, навпаки, за перше півріччя 2013-го скоротила обсяг власного капіталу на 364 млн грн.

Проведений структурний аналіз власного капіталу за групами банків виявив нерівномірність розподілу і його високу концентрацію в банках першої групи (рис. 2). Так, станом на 01.07.2011 на 9,7% банків 1-ї групи припадало 65,5% обсягу власного капіталу банківської системи України, а станом на 01.07.2013 – на 8,5% банків припадає 61,2% від загального обсягу власного капіталу банків. Отже, коефіцієнт забезпеченості банків даної групи власним капіталом зріс: станом на 01.07.2011 він становив 6,75% від загального обсягу власного капіталу банків, а станом на 01.07.2013 – уже 7,20%. Найнижчий рівень забезпеченості власним капіталом сьогодні спостерігається в банках третьої групи, що становить 13,6% від загальної кількості банків, а на них припадає лише 7,4% власного капіталу.

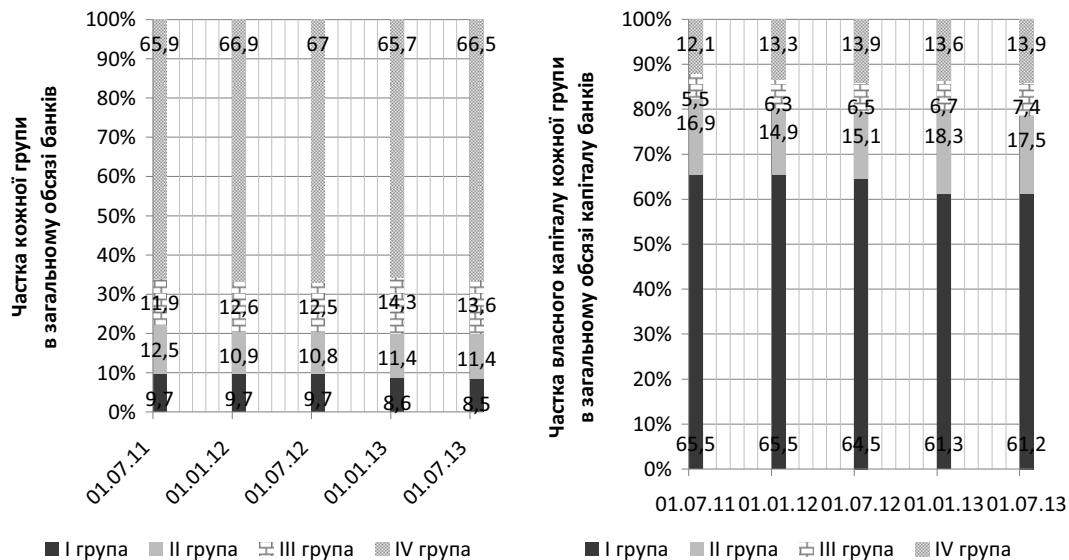

Рис. 2. Розподіл кількості банків і власного капіталу за групами банків станом на 01.07.2011–2011 рр. [4]

Досвід функціонування вітчизняної банківської системи доводить, що важливим джерелом формування банківських ресурсів є кошти фізичних осіб, частка яких у структурі зобов'язань банків України в докризовий період становила 38,5–40% від загальної їх суми [4]. Така структура банківських ресурсів відповідає практиці розвинених країн, де депозити домогосподарств традиційно є основним джерелом фінансових ресурсів в економіці.

Водночас кризові явища другої половини 2008 року спровокували суттєвий відплив коштів фізичних осіб із банків [3]. За інформацією Національного банку України, за два місяці 2008 року з банківської системи було вилучено депозитів у національній валюті на 16,5 млрд грн. Отже, станом на 01.01.2008 частка депозитів

фізичних осіб зменшилася до 30,9%, а на 01.01.2009 – до 26,4% [4].

З метою виявлення сучасних тенденцій розвитку ресурсної бази комерційних банків проведемо структурний аналіз їхніх зобов'язань.

Дослідження структури і динаміки ресурсної бази вітчизняних банків (рис. 3) показало, що в загальному обсязі зобов'язань банківської системи України частка коштів фізичних осіб станом на 01.07.2013 становила 41% сукупних зобов'язань банків (35% на 01.07.2011), а отже, вклади фізичних осіб були найвагомішою частиною зобов'язань банків. Другою за вагомістю складовою зобов'язань банків є кошти юридичних осіб. Водночас як свідчать статистичні дані, їхня частка станом на 01.07.2011 і на 01.07.2013 залишалася незмінною (23%).

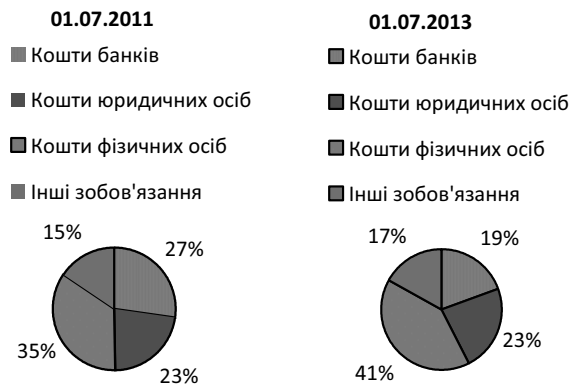

Рис. 3. Динаміка структури зобов'язань банків упродовж 2011–2013 рр. (перше півріччя) [4]

Визначальною тенденцією, виявленою в досліджуваному періоді, є скорочення частки коштів банків

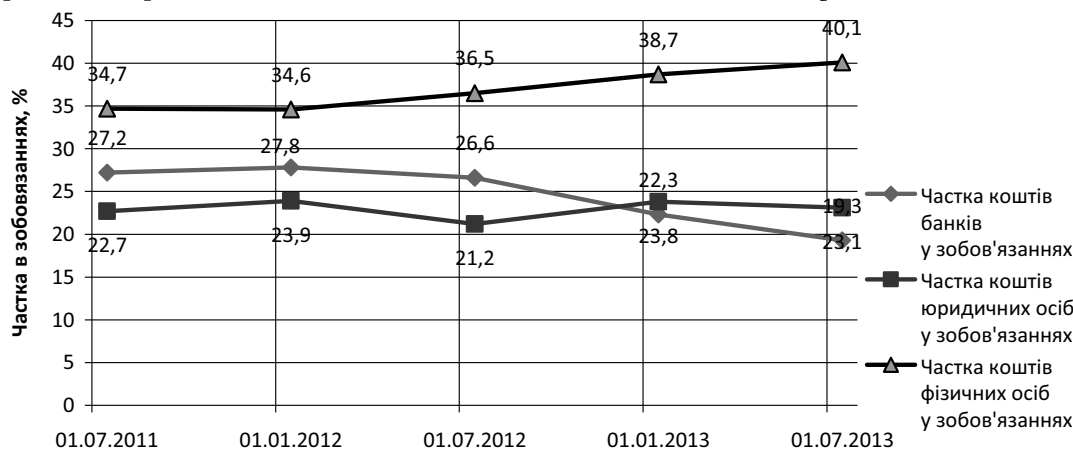

Рис. 4. Динаміка частки основних видів ресурсів банків України упродовж 01.07.2011 – 01.07.2013 [2]

Попри значне скорочення частки коштів населення у 2008 році (до 26,9%), що було насамперед пов'язано зі світовою фінансовою кризою, у досліджуваному періоді кошти населення почали відновлюватися більш прискореними темпами, ніж інші джерела. Темп зростання коштів фізичних осіб з 01.07.2011 до 01.07.2013 становив 137,3% (кошти фізичних осіб в аналізованому періоді зросли на 19,2%, а кошти банків знизились на 16,8%). Зростання коштів фізичних осіб відбулося за рахунок ухвалення банками відповідних управлінських рішень щодо розроблення і запровадження як цінкових, так і нецінкових методів залучення коштів населення.

Отже, можна зробити висновок, що кошти фізичних осіб є надійним джерелом ресурсної бази банку.

Слід зазначити, що рух обсягів коштів фізичних осіб, які були основною складовою банківської ресурсної бази, у досліджуваному періоді мав стрибкоподібний характер (рис. 5). Помітне сповільнення спостерігалось станом на 01.01.2012 порівняно з 01.07.2011 (2,8%) і станом на 01.01.2013 порівняно з 01.07.2012 (7,8%) на фоні 12,1% на 01.07.2013. Основні причини – це зниження обсягів залучення нових депозитів і вплив старих вкладів з банківської системи на тлі очікування вкладниками другої хвилі сві-

тової фінансової кризи, яка вперше завдала нищівного удару по українській економіці наприкінці 2008 року.

Так, на 01.07.2011 їхня частка становила в зобов'язаннях 27%, а станом на 01.07.2013 – уже 19%. Тенденція свідчить про зниження зацікавленості банків у цьому джерелі ресурсів порівняно з 2011 роком, коли вільних грошей не було майже ні в кого, крім державних банків, які видавали місячні позики дорожче за 30% і банки змушені були їх використовувати для підтримки своєї ліквідності [5]. На даний момент банки намагаються шукати інші джерела залучення ресурсів.

З початку становлення банківської системи України у структурі залучених коштів переважали кошти юридичних осіб, тенденція змінилась 2003 року – частка вкладів населення перевищила кошти юридичних осіб. У досліджуваному нами періоді основну частку в зобов'язаннях банків зайняли також кошти фізичних осіб, а саме від 34,7% на 01.07.2011 до 40,1% станом на 01.07.2013 (рис. 4).

Як свідчать дані рис. 5, у першому півріччі 2013-го вітчизняні банки вперше за досліджуваний період відчули значний приплив депозитів фізичних осіб – 12,1% порівняно з 01.01.2013 за весь досліджуваний період. З погляду строковості, найбільш стабільними і вигідними для банків є строкові кошти (табл.).

Частка строкових коштів стабільно зростала: строкові кошти фізичних осіб зросли з 75,6% у 2011 р. до 79,9% у 2013 р; строкові кошти юридичних осіб – із 42,4% у 2011 р. до 47,8% у 2013 р.

Якщо проаналізувати динаміку частки коштів до запитання і строкових коштів клієнтів у цілому в загальному обсязі зобов'язань, то помітними є такі тенденції: частка коштів до запитання в банках була практично на одному й тому самому рівні (від 21,5% на 01.07.2011 до 21,0% на 01.07.2013). А от частка строкових коштів у банках в їхніх загальних зобов'язаннях постійно зростала – з 35,8% на 01.07.2011 до 42,9% на 01.07.2013 (рис. 6). Отже, маємо підстави стверджувати про підвищення стабільності ресурсної бази банківської системи України в досліджуваному періоді.

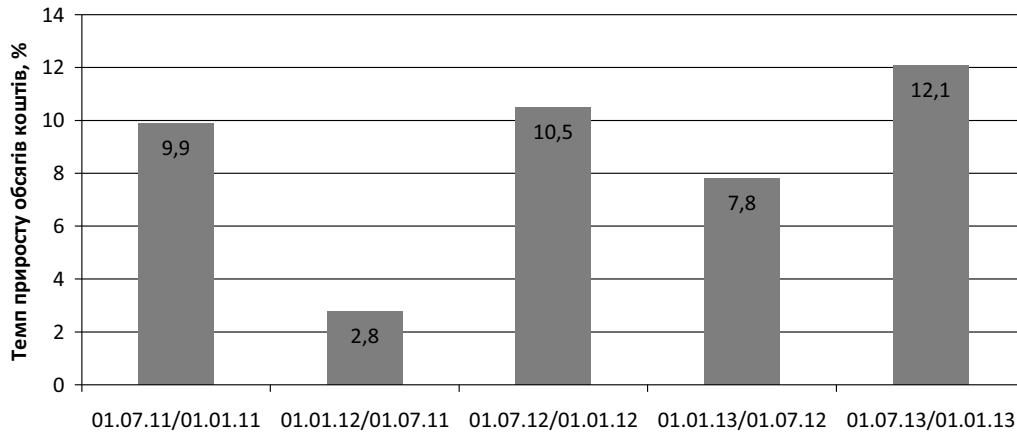

Рис. 5. Динаміка темпів зміни обсягу коштів фізичних осіб у банківській системі України за період з 01.07.2011 до 01.07.2013, % [2]

Таблиця

Динаміка основних видів ресурсів банків України упродовж 2011 (II півріччя) – 2013 (I півріччя) років [2]

Ресурси	01.07.2011 р.		01.01.2012 р.		01.07.2012 р.		01.01.2013 р.		01.07.2013 р.	
	сума, млн грн	частка, %	сума, млн грн	частка, %	сума, млн грн	частка, %	сума, млн грн	частка, %	сума, млн грн	частка, %
Кошти юридичних осіб, у т. ч.	197 657	100,0	214 364	100,0	199 686	100,0	227 726	100,0	235 650	100,0
на вимогу	113 855	57,6	118 611	55,3	108 041	54,1	118 941	52,2	125 769	53,4
строкові	83 802	42,4	95 753	44,7	91 645	45,9	108 785	47,8	109 881	46,6
Кошти фізичних осіб, у т. ч.	302 170	100,0	310 546	100,0	343 058	100,0	369 906	100,0	414 770	100,0
на вимогу	73 846	24,4	68 669	22,1	79 706	23,2	74 446	20,1	87 671	21,1
строкові	228 324	75,6	241 877	77,9	263 352	76,8	295 460	79,9	327 099	78,9

Рис. 6. Динаміка частки коштів до запитання і строкових коштів клієнтів у загальному обсязі зобов'язань, 01.07.2011–2013 рр. [2]

Для банківської системи України характерним є високий рівень концентрації залучення грошових коштів клієнтів на банківські рахунки. Із 176 банків (на 01.07.2013) тільки 15 банків першої групи володіють 66,5% коштів фізичних осіб, що залучені банківською системою України загалом. На банки, що є лідерами із залучення (ПриватБанк, Ощадбанк і Дельтабанк) припадає 36,6% вкладів фізичних осіб. Банками першої групи залучено також і 58,1% коштів юридичних осіб усієї вітчизняної банківської системи. На банки, що є лідерами із залучення коштів юридичних осіб (Укрексімбанк,

ПриватБанк, Райффайзен банк Аваль), припадає 27,5% таких коштів банківської системи України загалом.

У банках другої групи зосереджено 15,0% вкладів населення в банківську систему України і 16,1% вкладів юридичних осіб. У банках третьої групи зосереджено 7,8% вкладів населення в банківську систему України і 14,1% вкладів юридичних осіб.

Підбиваючи підсумки проведеного аналізу, ми визначили основні тенденції змін у структурі ресурсної бази банків України в посткризовий період, а саме за період з 01.07.2011 до 01.07.2013:

- основними складовими ресурсної бази банків упродовж зазначеного періоду були кошти фізичних осіб і юридичних осіб. Частка ж отриманих міжбанківських кредитів скоротилась;
 - спостерігається різке зростання коштів фізичних осіб. Кошти населення є основною складовою ресурсної бази банків – за рахунок цього джерела станом на 01.07.2013 було сформовано 40,1% банківських ресурсів;
 - частка власного капіталу в пасивах банків у досліджуваному періоді залишалася майже сталою і перебувала в межах 14–15%;
 - у процесі аналізу за групами вітчизняних банків було виявлено нерівномірність розподілу і високу концентрацію власного капіталу в банках першої групи (за класифікацією Національного банку України).
- Отже, зміни основних показників щодо джерел формування банківських ресурсів вказують на посилення ринкової орієнтації банківського сектору, підвищення стійкості до криз; значне збільшення банківською системою залучених коштів за рахунок строкових вкладів фізичних осіб дає змогу зробити висновок про зростання довіри населення до банків.

Список використаних джерел

1. Вовчак О. Д. Фінансова стратегія розвитку банку як передумова ефективності його діяльності / О. Д. Вовчак, Н. С. Меда // Банківська справа. – 2008. – № 3. – С. 23–36.
2. Офіційний сайт Національного банку України // www.bank.gov.ua.
3. Гринько О. Прогнозування ресурсів банківських установ / О. Гринько, В. Хохлов // Вісник НБУ. – 2008. – № 8. – С. 30–36.
4. Соляник Л. Г. Вдосконалення управління банківськими ресурсами [Електронний ресурс] / Л. Г. Соляник, А. В. Попова. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/12_ENXXI_2010/Economics/65063.doc.htm.
5. Алілуйко М. С. Особливості формування залучених ресурсів банками України в сучасних умовах / М. С. Алілуйко // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України : зб. наук.-техн. пр. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.18. – С. 120–124.

Summary. The dynamics and structure of banks' resources Ukraine. The modern state of the main sources of the resource base of the banking sector in Ukraine. The main current trends in the structure of banks' resources Ukraine in the post-crisis period.

Keywords: resource base of the bank, sources of formation of the resource base of the banking sector, banking system.